



Cenotaaf 3.0 – finalisatie volwaardig beleid Wase begraafplaatsen

Auteur: Inge Baetens		
----------------------	--	--

Het Wase funerair erfgoed

Stel dat de geschiedenis van de mens op een weefgetouw kon worden gereconstrueerd. Dan is een **van de kettingdraden in het weefsel zeker de bijzondere aandacht die de mens voor zijn dierbare overledenen heeft**. Voor sommige perioden in de tijd zijn de materiële getuigenissen van dodenzorg (graf en grafvondsten) zelfs de belangrijkste informatiebron over onze voorouders. Tijd, plaats en tradities verweven als inslagdraden het omgaan met de dood tot opmerkelijke patronen in het grote tapijt van de menselijke geschiedenis.

1

Duizenden jaren geschiedenis leverden ondertussen ontelbare graftekens zoals grafheuvels, zwarte vlekken in de bodem (crematiegraven), indrukwekkende monumenten, eenvoudige maar ook imposante graftekens op begraafplaatsen en in of rond kerken. Sommige van deze materiële getuigenissen worden vandaag de dag ook zorgvuldig bewaard in depots of tentoongesteld in musea.

Cenotaaf focust zich op de huidige begraafplaatsen in het Waasland. Deze locaties zijn een vrij recent fenomeen binnen de dodenzorg. In navolging van een *Ordonnance Royale* van Lodewijk XVI uit 1776 legde de Habsburgse keizer Jozef II bij keizerlijk edict op 26 juni 1784 het verbod om nog te begraven in en rond de kerken. Het verdwijnen van de kerkhoven in het stedelijk weefsel en de aanleg van begraafplaatsen buiten de stadsmuren bood zo een oplossing voor tal van gezondheidsrisico's in die tijd (zoals epidemieën). In de loop der jaren ontwikkelden deze begraafplaatsen zich tot unieke locaties met bijzondere kwaliteiten die vaak moeilijk elders in de samenleving nog te vinden zijn.

Begraafplaatsen zorgen bijvoorbeeld voor **verbondenheid**: tussen het aardse en het mystieke, tussen de levenden en de doden, maar ook tussen verschillende levensvisies. Verder bieden deze locaties **ruimte waar mensen hun verlies kunnen verwerken** of in alle rust **uiting kunnen geven aan hun emoties**. In tegenstelling tot de vroegere kerkhoven die naast begraafplaats ook marktplaatsen, forums waren of het centrum van het seculiere en politieke leven zijn de huidige begraafplaatsen **een plaats van overpeinzing en meditatie** geworden, een plaats die relatief onaangetast blijft in de steeds sneller veranderde maatschappij. Ze zijn een dankbare onderbreking in het chaotisch stedelijk/gemeentelijk weefsel door rust en stilte te bieden. Het zijn plaatsen die bezoekers **een blik bieden in de samenstelling, geschiedenis en idealen van de plaatselijke gemeenschap**. Als **bibliotheken, archieven en musea uit steen en groen** tonen ze de evolutie binnen dodenzorg, religie, symboliek, kunst, architectuur en landschappen.

Een beleid voeren rond funerair erfgoed is daarom geen morbide bezigheid, maar actief werken rond kunst, lokale en wereldgeschiedenis, met respect voor tradities en emoties die met dodenzorg is verbonden. IJveren voor het behoud van funeraire parels en een goed beheer voor deze locaties, houdt de verhalen over mensen die ooit een rol speelden binnen de gemeenschap als kind, (groot)ouder, ambachtsman, landbouwer, ondernemer, geestelijke, politicus, oorlogsheld, kunstenaar... levendig voor de volgende generaties.

De uitbouw van een erfgoedbeleid rond een begraafplaats doorloopt verschillende fasen van sensibiliseren, inventariseren, waarderen en zorgen/koesteren door degelijk onderhoud en beheer.

Cenotaaf 1.0 en 2.0 – uitbouw beleid Wase begraafplaatsen

Sensibiliseren

In 2018 legde Erfpunt de eerste stenen met het participatietraject ‘Hoe wil jij herdacht worden?’. Het startschot werd gegeven op OMD waar de burger op de begraafplaatsen van Temse en Waasmunster werd uitgenodigd om te visualiseren hoe zij hun dierbaren willen herdenken.

Dit participatieproject werd doorgetrokken naar de scholen waar in workshops kinderen hun herdenkingsplaatsen en -tekens voor hun geliefden creëerden.

Dit initiatief bracht tal van initiatieven en noden naar de oppervlakte: de gemeenten werden geconfronteerd met hun verantwoordelijkheid rond de zorg van de Wase begraafplaatsen. Diverse initiatieven van verenigingen kregen een platform en inspireerden velen om met dit erfgoed aan de slag te gaan.

De sterke maatschappelijke gedragenheid rond dit erfgoed werd de motor voor de uitbouw van een beleid rond het Waas funerair erfgoed.

Inventariseren en waarderen

In 2019 financierde Erfpunt met eigen middelen en provinciale steun het project Cenotaaf 2.0. Twee consultants van het studie bureau Intro peilden in eerste instantie naar de beschikbare bronnen (grondplannen, registers van concessies..) bij acht gemeenten voor een volwaardig beleid rond uit te bouwen. Gezien de situatie bij elke gemeente anders was, werd vervolgens op maat van de gemeente verder gewerkt rond inventariseren, waarderen.... Zowel politici, ambtenaren als burgers werden in dit traject mee opgenomen

Cenotaaf 3.0 – 2021-2023

Dankzij Cenotaaf 2.0 hebben Erfpunt en de gemeenten nu een goed beeld waar de gemeente zich in het traject naar een volwaardig erfgoedbeleid rond begraafplaatsen nu bevindt en wat er nog moet gebeuren om te voldoen aan de bepalingen in het *decreet op de begraafplaatsen en de lijkbezorging van 16 januari 2004*¹. Door zich in te schrijven voor Cenotaaf 3.0 zal elke deelnemende gemeente eind 2023 beschikken over een volwaardig erfgoedbeleid rond begraafplaatsen.

¹ In artikel 26 § 2 van het decreet van 16 januari 2004 wordt gesteld dat elk lokaal bestuur een lijst moet opmaken van graftekens met een lokaal historisch belang:

Cenotaaf 3.0 bestaat uit een vijf trajecten:

1. Het opzetten van een **actieve regionale werkgroep rond funerair erfgoed** (regierol Erfpunt): De werkgroep zal worden samengesteld uit politici, ambtenaren, deskundigen en vrijwilligers. Naast het opvolgen van de voortgang van Cenotaaf 3.0 buigen zij zich over het afstemmen van regionale waarderingskader, begraafplaatsreglementen (indien er nood is), het sensibiliseren rond peter- en meterschap van graven... Expertise inzake beheer begraafplaatsen, publiekswerking, onderhoud, ... wordt binnen de groep gedeeld. Er kan worden samengewerkt rond h het event Week van de begraafplaatsen...
2. Het voortzetten van **karteren** (actuele grondplannen) van de begraafplaatsen en inventariseren van de **graftekens**
3. Het **waarderen** van de Wase begraafplaatsen door de opmaak van graftekenlijsten (nationaal, lokaal of esthetisch belang) en het afbakenen van funeraire zones en het terugkoppelen met het agentschap onroerend erfgoed
4. Het **ontsluiten** van de Wase begraafplaatsen via erfgoededucatie, apps of publieksgerichte projecten (via Erfpunt-academie). De opmaak van een bronnengids moet overheid, verenigingen en de burger helpen om historisch onderzoek te verrichten naar de overledenen.
5. Het opmaken van een **bepantings- en onderhoudsplan** om tot een duurzaam erfgoedbeleid te komen.

“Het college van burgemeester en schepenen maakt een lijst op van graven met lokaal historisch belang die als kleine onroerend erfgoedelementen kunnen worden beschouwd. De graven op deze lijst dienen 50 jaar te worden bewaard en onderhouden door de gemeenteoverheid. [...] De Vlaamse regering bepaalt de voorwaarden voor de lijsten van graven met lokaal historisch belang.”